

วัดเขabanไดอิฐ

ชื่อแหล่ง วัดเขabanไดอิฐ
 ที่ตั้ง ตำบลไร่ส้ม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
 เส้นทางเข้าสู่แหล่ง จากถนนเพชรเกษมแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 3171 ที่สี่แยกbanไดอิฐเข้าไป
 ประมาณ 900 เมตร วัดอยู่บนเขabanไดอิฐ
 สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
 สภาพภูมิศาสตร์ เขาลูกโดด
 แหล่งน้ำ
 ประวัติ วัดเขabanไดอิฐ ตั้งอยู่บนยอดเขabanไดอิฐ ซึ่งเป็นเขาที่สูงที่สุดในเขตอำเภอเมืองคือมีความสูง 121
 เมตร เมื่อครั้งสุนทรภู่เดินทางมาเพชรบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2388 – 2392 ได้ประพันธ์นิราศเมืองเพชร ได้พรรณนา
 ถึงวัดเขabanไดอิฐ ไว้ดังนี้

“แล้วลัดเลี้ยวเที่ยวไปbanไดอิฐ	ต่างเพลินพิศเพียงผาสุขาเขา
จิกจันท์แจ่งแพงพวยกรวยกันเกรา	โมกข์แมงเมาไม่้องอกชอกศิลา
เหล่าลั่นทมยมโดยร่วงรวยกลิ้ง	ระรวยรินรีนรีนชื่นนาสา
โบสถ์วิหารลานวัดทัศนาศนา	ล้วนศิลาและสะอาดด้วยกวาดเตียน
มีกฎที่พระสงฆ์ทรงสถิต	พฤษชาชิดชื่นไม้เหมือนไม้เขียน
น้ำสนุกรุกชชาติดาษเดียว	เที่ยวเดินเวียนวงรอบขอบศิรี”

เมื่อดูจากหลักฐานที่คงอยู่วัดเขabanไดอิฐ น่าจะเป็นวัดที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

หลักฐานทางด้านโบราณคดี

บนไหล่เขาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถาน อันประกอบด้วยวิหารที่
 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งของอุโบสถ ระหว่างวิหารและอุโบสถ มีเจดีย์ตั้งอยู่ตรง
 กลาง สิ่งก่อสร้างทั้งสามนี้ตั้งเรียงกันตามแนวตะวันออก - ตะวันตก

1. **อุโบสถ** เป็นอาคารทรงไทย ก่ออิฐถือปูน ขนาด 5 ห้อง ฐานอ่อนโค้ง มีเสาอิงประดับที่
 ผนังด้านนอก ปันบัวหัวเสาเป็นบัวแฉก ประดับกระฉกสี ทั้งด้านข้าง ด้านหน้าและด้านหลัง ผนังทางด้านทิศ
 ตะวันออก (ด้านหน้า) เจาะช่องประตู 2 ช่อง ซุ้มประตูประดับลวดลายปูนปั้น หน้าบันของซุ้มประตูปั้นลาย
 กระหนกหัวนาค กระหนกก้านขด ทางโต ผสมลายพุ่ม ด้านหลังเจาะเป็นช่องหน้าต่างขนาดเล็ก 1 ช่อง ผนัง
 ด้านข้างทางทิศใต้ มีหน้าต่างสี่เหลี่ยม ไม่มีซุ้ม 2 ช่อง ทางทิศเหนือ มีหน้าต่าง 1 ช่อง และมีประตูที่ห้องที่ 2 ถัด
 เข้ามาจากด้านหลังซุ้มประตูประดับลวดลายปูนปั้น

หน้าบันอุโบสถ ประดับด้วยลวดลายปูนปั้น ทางด้านทิศตะวันออก เป็นภาพลายกระหนกก้าน
 ขดทางโต ผสมลายพุ่ม กระหนกล้อมรอบครุฑ หน้าอุตูปีกนกด้านซ้าย ลวดลายกระหนกก้านขดทางโต
 ด้านขวาลวดลายกระหนกก้านขดทางโต มีครุฑเหนือ ส่วนหน้าบันด้านทิศตะวันตก ลวดลายรูปครุฑ ประดับ
 ด้วยลายกระหนกช่อหางโต หน้าอุตูปีกนกทั้งสองข้างลวดลายก้านขดหัวนาค

ส่วนหลังคาลาด 2 ชั้น เครื่องไม้มุงกระเบื้อง โบกปูนทับกระเบื้องอีกชั้นหนึ่ง เครื่องล่ายอง
 ประกอบด้วย ตัวล่ายอง นาคสะดุ้ง ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ไม้ประดับกระฉก มีทวยรองรับชายคาปีกนก
 โครงสร้างหลังคาเป็นเครื่องไม้ประดุมิฉันทัน ภายในเขียนลายบนไม้ทุกชิ้น ลายสีขาวยบนพื้นแดง ที่เพดานเขียน
 ลายดาวเพดาน ที่มุมเป็นลายค้ำคาว กรอบเป็นลายเถาไม้ อีกชุดลายดาวเพดานประกอบลายนกเวฬุพัทธร
 และลายมูม

เสมาด้านนอกอุโบสถ มีซุ้มเสมารูปกุบ เสมาสลักจากหินทรายแดง ส่วนบนกว้างและเรียวยาว คอดลง แล้วตัดตรงลงไปเป็นขอบสี่เหลี่ยม (แทน) ตัวเสมาสลักเป็นแถบรูปตรงกลางและมีแนวเส้นโค้งออกไปตามแนวขอบทั้งสองด้าน ส่วนบนสลักเป็นกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ภายในสลักลายดอกไม้และที่แนวสามเหลี่ยมที่ท้องเสมาสลักลายประจายาม ที่ขอบสี่เหลี่ยม (แทน) สลักเป็นเส้นลึกลง

2. **วิหาร** เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูน ฐานอ่อนโค้ง ขนาด 5 ห้อง มีเสาค้ำที่ผนังด้านนอก บัวหัวเสาเป็นบัวแฉก ที่ผนังทางด้านทิศตะวันออก (ด้านหน้า) ตะวันตก (ด้านหลัง) และทิศเหนือเจาะประตูด้านละ 1 ช่องซุ้มประตูปูนปั้นเป็นแบบทรงมณฑป ทั้ง 3 ซุ้ม

หลังคาลาดชั้น 2 ชั้น โครงสร้างหลังคาเป็นเครื่องไม้ประดู่ไม่มีจันทัน หลังคาโอบกปูนทับกระเบื้องเครื่องตกแต่งหลังคาประกอบด้วย ไบระกา ซ้อฟ้า ทางหงส์ มีปีกนกรองรับด้วยทวยไม้แกะสลัก

3. **เจดีย์ทรงกลม** ก่ออิฐถือปูน ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงสูง ฐานสิงห์แปดเหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานปัทม์ มีบันไดทางขึ้นฐานประทักษิณ ที่ระเบียงมีกระเบื้องเคลือบปรุลายจีนสีเขียวประดับ

4. **มณฑป** ตั้งอยู่บนไหล่เขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีอักษร “พ.ศ.2493” ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย

5. **เจดีย์ทรงกลม** ตั้งถัดจากมณฑปออกไปทางทิศตะวันออก ก่ออิฐถือปูน มีร่องรอยว่าเคยบูรณะปฏิสังขรณ์ อิฐบริเวณฐานเป็นอิฐขนาดใหญ่

6. **กุฏิสงฆ์** เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ฐานอ่อนโค้ง หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องกาบกล้วยโอบกปูนทับกระเบื้องอีกชั้นหนึ่ง หน้าต่างทรงสอบ บานเป็นไม้ ที่อกเสาแกะสลักลวดลายไม่ซ้ำกัน

7. **กลุ่มเจดีย์** บริเวณเชิงเขาด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีกลุ่มเจดีย์ จำนวน 22 องค์ ส่วนใหญ่เป็นเจดีย์ทรงกลม ฐานสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม ฐานย่อมุมไม้สิบสอง และเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองฐานสิงห์ ด้านหน้ากลุ่มเจดีย์มีบันไดก่ออิฐถือปูน กว้าง 1.50 เมตร ยาว 37.50 เมตร จากดินเขาถึงกลุ่มเจดีย์ ราวและเสาบันไดประดับลวดบัวและหัวเม็ด

เจดีย์ประธานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่ม เป็นเจดีย์ทรงกลม ก่ออิฐถือปูน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสรองรับฐานสิงห์แปดเหลี่ยม (แข็งและน่องสิงห์ตรง) จำนวน 1 ชุด เหนือขึ้นไปเป็นองค์ระฆังกลมและบัลลังก์รูปสี่เหลี่ยม

8. **ถ้ำ** ภายในเขตวัดเขาน้ำใสมีถ้ำอยู่หลายถ้ำ เป็นถ้ำขนาดใหญ่ น้อยติดต่อกันหลายถ้ำ เรียกชื่อ ต่าง ๆ กัน ได้แก่ ถ้ำประทุน ถ้ำฤาษี ถ้ำตุ๊ก ถ้ำสว่างอารมณ์ ถ้ำช้างเผือก เป็นต้น

ถ้ำประทุน ปากถ้ำกว้าง 8 เมตร ลึก 40 เมตร สูง 21 เมตร แบ่งออกเป็น 4 ตอน ตอนที่ 1 เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น ประมาณ 40 องค์ ตอนที่ 2 เป็นลานกว้าง มีพระพุทธรูปปูนปั้นประดิษฐานอยู่ 30 องค์ พระพุทธรูปองค์หนึ่งเรียกกันว่า พระเจ้าเสื่อ

ถ้ำวิจิตรคูหา อยู่ทางซ้ายของถ้ำประทุน เป็นถ้ำขนาดเล็ก มีรอยพระพุทธรูปศิลาประดิษฐานอยู่กลางถ้ำ

ตอนที่ 3 ค่อนข้างเล็ก มีพระพุทธรูปปูนปั้น ประดิษฐานอยู่ 3 องค์ และพระพุทธรูปอีก 1 องค์ อยู่ในซอกหิน

ตอนที่ 4 ประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ ก่ออิฐถือปูนยาว 8 เมตร เพดานเหนือองค์พระพุทธรูปไสยาสน์เป็นแผงไม้มีลวดลายดวงดารา โดยเขียนลายทองบนพื้นรักแดง และมีพระพุทธรูปนั่งอีก 13 องค์ ถ้ำกว้างยาวประมาณ 20 เมตร ภายในถ้ำสว่าง เนื่องจากมีปล่องทะลุ จึงเรียกว่า ถ้ำอาทิตย์ลอดไปภายในถ้ำ จะมีแสงสลัว ๆ เหมือนแสงพระจันทร์ เรียกกันว่าถ้ำพระจันทร์

ถ้ำฤาษี อยู่ถัดถ้ำประทุนเข้าไป ภายในถ้ำมีศิลาแลงรูปร่างคล้ายฤาษีจึงเรียกว่า ถ้ำฤาษี

ถ้ำตุ๊ก เป็นชื่อของตุ๊กโยฮัน อัลเบิร์ต รีเบนต์ แห่งเมืองบรันสวิก ประเทศเยอรมันนี ได้เสด็จมาเยือนประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2453 และเสด็จประพาสวัดเขาน้ำใส ทรงมีพระประสงค์จะสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่งเพื่อเป็นที่ระลึก ขณะนั้นสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี

กระทรวงมหาดไทย ได้ทรงจัดหาพระพุทธรูปเชียงแสนองค์หนึ่ง ไปตั้งไว้ในถ้ำตามพระประสงค์ ปัจจุบัน พระพุทธรูปองค์นี้ได้ถูกย้ายขึ้นไปตั้งไว้ที่ซอกหินบนผนังถ้ำ

ถ้ำสว่างอารมณ์ และถ้ำข้างเผือก เป็นถ้ำขนาดใหญ่ มีพระพุทธรูปปูนปั้นฝีมือชาวจีน ใน เทศกาลสงกรานต์ มักมีหนังตะลุงเซ็ดให้คนชม โดยตั้งจ่อไว้ตามหลังถ้ำ

การกำหนดอายุสมัย ออยุธยา - รัตนโกสินทร์

การประกาศขึ้นทะเบียน ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน

รูปแบบของแหล่งโบราณคดี วัดในพุทธศาสนา

วันที่ปฏิบัติงาน สำรวจ 9 ตุลาคม 2539 บันทึก 16 ตุลาคม 2539

ผู้ปฏิบัติงาน นางสาวพยง วงษ์น้อย

ที่มาของข้อมูล จิตรกรรมสมัยอยุธยา (กรมศิลปากร)

สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี

ภาพประกอบ :

อุโบสถ ฐานอ่อนโค้งที่หน้าบัน และ ชุ่ม
ประตู่ ประดับลวดลายปูนปั้นละเอียด
งดงาม ภายในมีภาพเขียนที่เพดาน
และบนไม้เครื่องบนทุกชิ้น

เสมาของวัดเขabanไดอิฐ เป็นเสมาทำจากหินทรายแดง

หน้าบ้านซุ้มประตูด้านหน้าอุโบสถ ประดับลวดลายปูนปั้นลายกนกก้านขดทางโตมสมลายพุ่ม

ซุ้มประตูด้านหลัง (ทิศตะวันตก)
วิหารวัดเขabanไดอิฐ เป็นแบบทรง
มณฑป ประดับด้วยลวดลายปูนปั้น

ภาพเขียนบนเพดานไม้ เป็นลายดาวเพดาน ที่มุมเป็นลายค้ำควา กรอบเป็นลายเครือเถา

เครื่องบนทุกชิ้น ไม่ว่าจะเป็น คาน ช่อ แป ล้วนเขียนลวดลายละเอียดงดงาม